

University of Groningen

'Slavenbonus' voor scheepsdokter uit Heeg, al stierven vele slaven

Aartsen, Hasse; Henkes, Barbara

Published in:
Friesch Dagblad

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2021

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Aartsen, H., & Henkes, B. (2021). 'Slavenbonus' voor scheepsdokter uit Heeg, al stierven vele slaven. *Friesch Dagblad*, 21.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

‘Slavenbonus’ voor scheepsdokter uit Heeg, al stierven vele slaven

Scheepschirurgijn Petrus Couperus hield in 1762 een journaal bij van een trans-Atlantische reis met 319 opeengepakte slaafgemaakten aan boord. Hij moest zorgen dat ze levend aankwamen in Zuid-Amerika.

Sporen van slavernij

Hasse Aartsen en Barbara Henkes

Heeg | Op de plaats van de huidige Haghakerk in Heeg stond vroeger de Christophoruskerk. In 1724 werd daar Petrus Henricus Couperus gedoopt door zijn vader, de hervormde predikant van die kerk. Petrus kwam uit een predikantenfamilie maar hij werd zelf scheepsdokter, of ‘chirurgijn’, zoals dat toen heette.

Hij kwam te werken in een ziekenhuis in Zeeland. Daar werd hij gerekruteerd door de VOC-Kamer Zeeland om in 1750 mee te varen op het VOC-schip Saamslag. Toen hij terugkeerde uit Oost-Indië werkte Couperus als chirurgijn in Zeeland tot hij in 1758 opnieuw aanmonsterde. Dit keer op een schip van de Middelburgse Commercie Compagnie (MCC), een handelsonderneming die zich richtte op de trans-Atlantische slavenhandel. In totaal voer Couperus tot 1768 op vijf MCC-schepen, die allemaal de zogenaamde driehoekshandel dreven: vanuit Nederland werden goederen meegenomen die

in Afrika geruild werden tegen slaafgemaakten. Vervolgens werden deze mensen over de Atlantische Oceaan vervoerd en in Zuid- en Midden-Amerika verkocht, waarna er weer koloniale producten werden ingeladen.

Chirurgijn

Couperus is bekend geworden doordat zijn chirurgijnsjournaal uit 1762 het oudst bewaard gebleven document is waarin uitvoerig verslag wordt gedaan van de gang van zaken. Hij hield het bij op zijn derde trans-Atlantische tocht, op het zeilschip d’Eenigheid. Hij was verantwoordelijk voor het keuren van slaafgemaakten, het toezien op de kwaliteit van het voedsel aan boord en de algehele gezondheid van de bemanning en de ‘vracht’. In zijn journaal schrijft Couperus over de omstandigheden aan boord en over de zieke bemanningsleden en slaafgemaakten.

Vanaf december 1761 werden op verschillende plekken langs de West-Afrikaanse kust in totaal 326 slaafgemaakten aan boord gebracht. Eer d’Eenigheid op 8 mei 1762 koers zette richting Zuid-Amerika, waren er al zeven slaafgemaakten verdrinken of anderszins overleden – een drietal

lieten, soo verviel [zij] van dag tot dag, en vermagerde sterk, (...). Ik geloof dat haar melancolij sal hebben ontstaan, dat zij een kint sal hebben gehad, en dat de Negers ’t zelve sullen hebben gehouden. 23 juni. Den 23 Juny overleed een meijse, was altoos mager en

Petrus Couperus

Fragmenten uit het scheepsjournaal

30 mei. Een vrou slaaf overleden, sijnde van de bovenkust [de kust van het huidige Liberia, Sierra Leone en Ivoorkust]. Dese slavin, na dat se gekogt was, scheen altoos te treuren, sat seer stil, sprak weinig, at en dronk altoos wel, dewijl se gesont was, maar wanneer [we] de kust ver-

Boven: schilderij van Engel Hoogerheyden (1740-1807), snauwschepen bij Middelburg. Petrus Couperus voer op zo'n schip. Onder: zicht op Fort Elmina uit de Atlas Blaeu-Van der Hem, rond 1665.

was overboord gesprongen, wellicht in een ontsnappingspoging dicht bij de kust. Onderweg stierven nog eens 24 van de 319 slaafgemaakten aan boord. Uit het journaal blijkt dat de redenen voor het overlijden uiteenliepen. Zo stierf ‘een jonge manslaaf aan ‘een teeringachtige koorts’, terwijl anderen weigerden te eten of erin slaagden overboord te springen. Hoewel er al tientallen jaren slaaf-

schraal, heb nooit aan haar iets kunnen bespeuren, enige siekte, als dat se volkomen uitteerde. 10 juli. 's Avonts sprong een mans slaaf overboort, en verdrong, in 't opdrijven van de rivier de Berbiesjes [de Berbicerivier in Guyana].

gemaakten verscheept werden, was er weinig kennis over de tropische infectieziekten zoals gele koorts en malaria die slaafgemaakten met zich meedroegen en bemanningsleden opliepen. Andersom werden de Afrikaanse slaafgemaakten besmet met Europese ziekten. Aan boord verspreiden deze ziekten zich razend snel, mede doordat de slaafgemaakten op elkaar gedrukt zaten en weinig frisse lucht kregen.

In 1769 publiceerde de Zeeuwse scheepschirurgijn D.H. Gallandat het pamflet *Noodige onderrichtingen voor de slaafhandelaren* met een pleidooi voor betere omstandigheden op de schepen om dodelijke ziektes te voorkomen: betere toegang tot frisse lucht, meer reinheid van het schip en de verstrekking van schoon water en vers voedsel.

Laatste reis

Couperus was toen al teruggekeerd van zijn laatste reis op een slavenschip. Na afloop van zijn reizen werd

zijn vaste maandinkomen aangevuld met een ‘slavenbonus’ per verkochte Afrikaan en ‘recognitiegeld’, een soort van winstbonus. In totaal verdiende Couperus voor zijn achttien maanden durende reis op d’Eenigheid 1310,53 gulden. Ervan uitgaande dat dat een gemiddelde was, verdiende hij met zijn trans-Atlantische reizen in totaal zo’n 6552 gulden – omgerekend naar de huidige koopkracht zo’n 69.000 euro.

Barbara Henkes is historicus aan de Rijksuniversiteit Groningen en auteur van het onlangs verschenen boek *Sporen van het slavernijverleden in Fryslân*. Hasse Aartsen volgt de onderzoeksmaster *Moderne Geschiedenis en Internationale Betrekkingen* aan de RUG. In een serie artikelen besteedt het Friesch Dagblad wekelijks aandacht aan kolonialisme en slavernij in het Friese verleden en wat daar vandaag nog van terug te zien is